

VÝSTAVNÍ MEDAILE A PLAKETY VE VÝCHODNÍCH ČECHÁCH Z POČÁTKU 20. STOLETÍ.

Zdeňka MÍKOVÁ

Ve druhé polovině roku 1902 uvedl pardubický týdeník Pernštýn článek s názvem Vznik a účel výstav,¹⁾ který poměrně podrobně seznamoval čtenáře v historickém přehledu s hospodářským a průmyslovým výstavnictvím především v českých zemích. Článek byl vyprovokován blížícím se otevřením Průmyslové - zemědělské - národopisné a umělecké výstavy v Pardubicích v roce 1903 - nebo, jak se zkráceně uvádělo, Východočeské výstavy v Pardubicích. Připomeňme si stručně podmínky rozvoje výstavnictví v našich zemích i jeho úzký vztah ke vzniku řady specifických - výstavních medailí.²⁾

Již od středověku se uplatňovaly zemědělské produkty i řemeslné výrobky na tržističích větších měst a s postupujícím řemeslným pokrokem se tak trhy nezáměrně stávaly i prvními přehlídkami nových výrobků. Ve druhé polovině 18. století rostly z hlediska společenských potřeb požadavky na zemědělskou výrobu. Rostoucí počet obyvatelstva, nároky manufaktur a řemesel, armáda i stát, to vše nutilo k přijímání nových metod v zemědělství. Jeho rozvoj podporoval stát i zakládáním společností a novou formou odměn - medailemi. V roce 1767 byla založena Společnost pro orbu

1) J.L. - ý, Vznik a účel výstav. Pernštýn, 1902, č. 35.

2) Souhrnné zpracování dějin českého a zemědělského a průmyslového výstavnictví ve vztahu k výstavním medailím shrnul ve svých staticích Josef Dobrý: Medaile jako odměna za píli a důmysl, zejména v průmyslové výrobě. In: Věstník ministerstva průmyslu, obchodu a živností, roč. IX., 1928, č. 2, str. 49-75; Zemědělské záslužné medaile na území Československa (Příspěvek k soupisu čsl. zemědělské plastiky). In: Věstník československého zemědělského muzea, roč. VIII., 1935, str. 49-58; Záslužné medaile zvláštních zemědělských odvětví; tamtéž str. 99-109; Zemědělské výstavní medaile; tamtéž str. 145-149; Zemědělské upomínkové medaile; tamtéž roč. IX., 1936, str. 49-55. Medaile jubilejní výstavy r. 1991. In: Numismatický časopis čs., roč. XVIII, 1942, str. 58-80, tab. VI. - X.

a svobodná řemesla, změněná později na Vlastenecko - hospodářskou společnost v Království českém. Podobné společnosti vznikaly i na Moravě a ve Slezsku. Měly nesmírný význam pro zemědělskou osvětu. Vydávaly první vědecké práce, časopisy a organizovaly první zemědělské výstavy. V roce 1791 při příležitosti pražské korunovace Leopolda II., byla v pražském Klementinu uspořádána první zemská výstava ve střední Evropě. Následující zemská výstava byla uskutečněna v roce 1828 rovněž v Praze. Zde byl dán podnět k založení Jednoty k povzbuzení průmyslu v Čechách, která byla později ustavena v roce 1833. Svoji bohatou ediční činností, založením veřejně přístupné odborné knihovny a organizováním výstav, se stala Jednota jedním z nejdůležitějších opor technického a průmyslového pokroku u nás.

Politické změny let 1848/49, vyhlášení nové ústavy a nastolení konstituční monarchie, daly podnět k rychlému ekonomickému růstu ve třetí čtvrtině 19. století a umožnily rozvoj podnikání v zemědělství a průmyslu. Značný vliv na oživení spolkového života měl zákon z listopadu 1867, který umožnil vznik hospodářských spolků nezávisle na Vlastenecké hospodářské společnosti. Prudký rozvoj hospodářských organizací vedl k významné výstavní činnosti, doložené bohatě medailérskou tvorbou. Jednota průmyslová v tomto období vedle úsilí o vybudování průmyslového školství pořádala a podporovala řadu výstav a stala se i jedním z iniciátorů Všeobecné zemské jubilejní výstavy v roce 1891. Byla uspořádána k stému výročí první zemské výstavy z roku 1791. V polovině května 1891 byla výstava otevřena veřejnosti. Přes pět tisíc vystavovatelů zaplnilo svými exponáty průmyslový palác a řadu menších pavilonů. Výstava vzbudila značný zájem nejen v českých zemích, ale v celé monarchii: ukázala výsledky práce českého průmyslu, zemědělství i kulturního a vědeckého snažení a dala podnět k dalšímu rozvoji a zdokonalení především průmyslu a obchodu. Během trvání výstavy byla vydána řada knih, katalogů, časopisů a různých upomínkových předmětů, k nimž v neposlední řadě patří i soubor medailí záslužníků i příležitostných.

Jubilejní výstava podnítila zájem uspořádat Národopisnou výstavu českoslovanskou, která by shromáždila a vystavila lidové umělecké předměty a národopisné památky. Výstava byla otevřena v roce 1895 na výstavišti v pražské Stromovce. Předcházely jí národopisné výstavy regionální, odkud byl shromážděný materiál odeslán do Prahy. Přiblížila návštěvníkům lidovou tvorbu v minulosti a přítomnosti, zvyky na venkově uchovávané, způsob bydlení a života venkovského lidu. Mnohé exponáty se staly součástí nově zakládaného Národopisného muzea.

Zemská jubilejní výstava oživila regionální výstavní činnost, která se oproti předchozímu období mnohonásobila. Čilý průmyslový a obchodní rozvoj devadesátých let a prvních let století dvacátého se odráží i na četných výstavních akcích. V roce 1902 to byla např. I. dělnická výstava v Praze, významná byla i výstava Obchodní a živnostenské komory v Praze v roce 1908. Na ní se podílela samostatnou expozicí i Průmyslová jednota, která zde doložila mnoha historickými dokumenty svoji činnost od roku 1833. Množství medailí vydávaných jako odměna a zásluha za průmyslovou a řemeslnou práci i obchod bylo součástí expozice a dokládalo tak zájem nejrozličnějších institucí o rozvoj jednotlivých výrobních oborů.

Ani východní Čechy nezůstaly stranou intenzivního hospodářského rozvoje v průběhu 19. století, jak o tom svědčí i medailemi doložená činnost východočeských měst. Připomeňme si alespoň velkou reprezentační oválnou medaili města Hradce Králové z roku 1894, jejímž autorem je Karel Abraham. Medaile vznikla při příležitosti hospodářské, průmyslové a národopisné výstavy. Na aversní straně za štítem se znakem města jsou atributy zemědělství a průmyslu: úl, obilný snop, tradiční zemědělské nářadí, kolovrat, parní stroj. Po obvodu je v opisovém pruhu název výstavy a rok jejího konání. Reversní strana má pod určením: Za zásluhy, v poli medaile vznášejícího se genia s rozevřenou knihou. U některých exemplářů je při horním okraji přiletovaná česká koruna.³⁾ Výtvarné pojetí je charakteristické pro výstavní medaile tohoto typu ve druhé polovině 19. století.

K Pardubicím se váže medaile dokládající rozvoj dostihů. Obec na žádost Spolku českých pěstitelů koní vyčlenila v roce 1856 pozemek, kde již v témže roce byly povoleny první dostihy. Ty učinily Pardubice známými po celém světě a městu samému přinesly hmotný užitek.⁴⁾ Medaile Společnosti pardubických štvanic - za dobré chování a hledění koní. Medaile není datovaná ani signovaná. Jejím autorem je Jindřich Jauner, dvorní rytec vídeňské mincovny. Medaile vznikla před rokem 1888 a je popsána v katalogu výstavy, kterou v tomto roce uspořádala Numismatická společnost ve Vídni. Existuje ještě varianta této medaile Spolku pro chov koní pardubického kraje, kterou uvádí Josef Dobrý ve své práci Zemědělské záslužní

3) Dobrý, J., Karel Abraham, rytec českých lidových medailí, životopis českého živnostníka. Praha 1934, str. 21/11. Cena za zhotovení razidel této medaile byla v roce 1894 asi 90-100 zlatých (tamtéž str. 12).

4) Blíže k rozvoji dostihů srv. in: Sakař, J., Dějiny Pardubic nad Labem I.-V. Pardubice 1920-35, I/2, str. 262.

